

HOOFDSTUK 1

1879-1917

‘Een leven dat niet is opgeschreven is niet gebeurd,’ zei Lily, en ze voegde eraan toe: ‘ik wil niet ongebeurd blijven.’ Ik zal nog uitleggen wie Lily is, haar tijd komt nog, maar ik moet beginnen bij de ouders van haar ouders, voor de duidelijkheid, dat zijn dus de ouders van bompa en bomma. De man met het milde, gemoedelijke gezicht en de strooien hoed is Pa, en de vrouw met de ogen zo woest en vurig dat ze er gaten mee in papier zou kunnen schroeien is Ma. Ze woonden in de Boschstraat tussen de andere Walen die aan het eind van de Negentiende Eeuw in Maastricht zijn komen werken toen België overspoeld werd door Franse fabriekswaer tegen afbraakprijzen.

Van Pa weten we dat hij net als zijn jongere broer en zijn vader geweermaker was, geboren in Maastricht, en dat zijn vader uit Luik kwam. Dat hij zomer en winter, binnen en buiten een strohoed droeg en dat hij van het balkon plaste als het privaat bezet was, dat hij, kortom, geen man van conventies was. De grote vogelkooi daar boven op dat omgekeerd dressoir, dat witte krullerige ding met vijf etages, die is van hem geweest. Daarin zat Lowie achter het paarse glas in lood van de voorkamer ‘*Cir-cu-lez!*’ te roepen, liever gezegd te krijsen, want het klonk als het gebalk van een oude ezel, en ‘*Oh, que ma cendre repose aux bords de la Seine!*’ Waar hij dat vandaan heeft is ieders gis maar Pa vindt het prachtig, volgens hem zijn het de laatste woorden van Bonaparte.

‘*Allez, doet uw ding nog ’ns Lowie!*’

‘*Cir-cu-lez! Cir-cu-lez!*’

‘*A la bonheur. En verder?*’

‘*Oh, que ma cendre repose aux bords de la Seine!*’

Ma moet niesen van de veren, ze is allergisch voor Lowie, en als ze ook maar een greintje allergisch voor Pa was geweest dan had ze Lowie’s deurtje allang opengezet en hem met sterke handen de nek omgedraaid, want Ma is niet van zachte heelmeesters en halve maatregelen. Toch is haar gezicht niet hard en zelfs niet onknap, maar zoals gezegd, ogen als een dubbelloops jachtgeweer met de veiligheidspal eraf. Drie keer per dag neemt ze de kinderen mee naar de kerk, het zijn er zeven en die lopen niet allemaal braaf achter haar rokken. Als ze tegenspreken krijgen ze een klinkende slag om de oren of ze laat ze geknield onder aan de trap de toelichting op de Tien Geboden zeggen. Heb ik

gezondigd? Mij geschaamd voor het Geloof? Gevaarlijke verkering met niet-katholieken gehad? Ben ik vrijwillig verstrooid geweest onder het gebed? Dat is allemaal verboden in de Bosch-sstraat, dat en nog veel meer, aanzienlijk meer dan er is toegestaan, want haar kinderen zullen niet voor onkruid opgroeien. Ook bij klappen om de oren blijft ze haar nageslacht nog met 'ge' en 'u' aanspreken, een Vlaamse gewoonte die de hele familie heeft overgenomen van Pa. Vervuld van een koppige energie zwoegt ze in huis, beurtelings in woede uitbarstend en verbeten zwijgend. Kasten boenend, vloeren schrobbed, broden bakkend. Pa houdt bij dat alles een humeur dat in onverwoestbaarheid aan de werkelijkheid ontstegen is.

'Ge ziet 't, Lowie. Ons Ma heeft het op de heupen. We zitten weer in het foute stuk van de maand, jongen.'

'Oh que ma cendre repose aux bords de la Seine!'

'Zeg dat wel, Lowie. Zeg dat wel.'

Pa werkt zes dagen in de week van acht tot acht, en als hij thuiskomt voert hij de vogel van zijn lippen. Op zondag drinkt hij met zijn oude vader een fluitje op de Markt en rookt er een goede sigaar bij. De meisjes vragen zich af hoe hij het volhoudt, hun ouders zijn totaal tegengesteld in temperament en geduld, hun moeder een feeks en hun vader een heilige. Van het bestaan van de vurige Anna Catharina die met haar gekijf een muur optrekt met als enig doel die steen voor steen door Pa te laten afbreken tussen de lakens, daarvan hebben zij geen weet. De Anna Catharina die uitdaagt met vijandschap, de Anna Catharina met haar warme lijf wier liefde oorlog is, die vrouw kent alleen pa, en zij is de bron van zijn engelengeduld, want hij begeert haar nog steeds.

Hun oudste zoon Michel, de latere vader van Lily, bompa dus, wordt in 1879 geboren in Maastricht als tweede van zeven kinderen, vier jongens en drie meisjes. Hij gilt en wil niet drinken, en als hij over zijn wang wordt geaaid keert hij wel zijn mondje naar zijn moeders borst maar hij houdt het stijf dicht. Stopt Ma een pink in zijn mond, dan zuigt hij daarentegen naar hartelust. Een vaderskind, zegt iedereen, maar toch is Michel Ma's lieveling. Zes concurrenten zullen er de rest van hun leven niet in slagen hem van de eerste plaats te stoten. Als baby is hij vaak ziek, maar het stevige, veel te kleine mannetje komt alles zo voorspoedig te boven dat het zijn moeder zelfs wat onbehaaglijk maakt. Vanaf het moment dat hij naar school gaat ontdekt ze allerlei denkbeeldige ziektes en kwalen aan hem, die haar zorgende hand nodig hebben en hem afhankelijk houden.

'Uw voeten, Michel, we gaan iets aan die schoenen doen.'

'Wat nu weer?'

'Merkt ge dat niet? Ge hebt platvoeten.'

'Ik heb geen platvoeten.'

'Gij hebt platvoeten.'

'Laat die jongen toch,' stelt Pa voor.

‘Ge ziet pips, Michel, ge blijft maar eens binnen vandaag.’

‘Ma, we zouden naar de grotten, Frits en ik.’

‘Gij hebt niks te zoeken bij de grotten. Laat ik niet merken dat ge weer in de buurt van de grotten komt, Michel!’

Op een bleke dag in januari steekt hij zijn vinger door de tralies. Lowie zegt hap, Michel krijst als de meeuwen, zijn bloed spat op de houten vloer.

‘*Circulez!*’ krijst Lowie, opgetogen op en neer stappend op zijn stok. ‘*Cir-cu-lez!*’

‘Houd uw snavel,’ snauwt ma.

‘*Oh, que ma cendre repo –*’

Ze pakt de vijf etages smeedwerk van het buffet en plant hem op het balkon. Daarna wikkelt ze Michels hand in een lange reep linnen. Vandaag moet hij binnenblijven.

‘Maar ik voel er niks van...’

‘Zet u bij de kachel en houd u koest, Michel, vogelbeten zijn gevaarlijk.’

Dan komen de schillenboer en de melkwagen, de gootsteen in de keuken is verstopt en er moet water gepompt en verwarmd worden om kleine Anna haar wasbeurt te geven in het zinken teiltje. Op het balkon wordt het intussen langzaam schemerig, een lichte sneeuw begint als poedersuiker over de torens van het stadhuis op de Markt en de Sint-Servaas te vallen en hij slaat de Boschstraat niet over. Als Pa thuiskomt ligt Lowie met wijd-open ogen te kijken naar al dat koude wit, als verbaasd over zo’n gewichtloos dekentje dat zomaar uit de lucht komt vallen en zich langzaam over zijn appelgroene vleugels spreidt.

Pa zegt niets. Met een strak gezicht neemt hij een vleesmes uit de keukenla. Hij pakt de dode vogel in zijn nek, steekt de pook in de gietijzeren ring van het fornuis en tilt de plaat op. Vlammen likken aan de veren, schroeien het vel en verteren spetterend het aardse omhulsel van Lowie. Een vette walm van verkoold vlees en veren vult de keuken. Ma opent het raam, de gordijnen fladderen in de koude tocht en al die tijd staat Pa zwijgend met de pook in de hand naast het fornuis, als een erewacht die het geweer presenteert in het laatste saluut. Als het vuur gedoofd is neemt hij de kolenschop, schept de as in het opgevouwen parochieblad op de keukentafel, strikt er een touw omheen en neemt het pakje onder de arm.

‘... Waar gaat ge heen?’

Hij knoopt zijn zware winterjas dicht en drukt de strohoed steviger op zijn oren.

‘Ik vroeg u wat.’

Maar Pa staat al buiten.

‘Hoe moet ik weten dat het beest niet winterhard is!’ roept Ma nijdig door het trapgat.

Met het pakje onder de arm loopt Pa de Boschstraat uit, de Markt over, door

de Papenstraat. Bij de poort knielt hij aan de oever van het ruisende riviertje en hakt met zijn mes in de bevroren grond, net zolang tot het gat een voet diep is. Met twee handen legt hij het pakje erin en schuift de harde aardkrumels terug. Sneeuw warrelt omhoog en weer omlaag in de opstekende wind en maakt de rode aarde wit.

‘Rust in vrede, Lowie.’ Hij neemt zijn strohoed af en houdt hem voor zijn borst.

‘De Jeker is dan wel niet de Seine, ouwe makker, maar alle water stroomt naar zee en ge hebt hier rust, veel water en het mooiste panorama van Nederland.’

Lange tijd doet Lowie’s lege paleis dienst als eiermand in de keuken, later verhuist hij naar Amsterdam, vandaar naar Nijmegen en na ruim een eeuw komt hij via Budapest en Toscane weer in Amsterdam terecht, samen met de zijden onderjurken en het tropenondergoed, het kantklosserskussen en de brieven uit Sumatra, koffers vol dode dingen die een spoor van leven door de tijd nalaten. De reisportemonnee uit de financiële prehistorie van Europa met twaalf vakjes voor de nationale munten, die hoort erbij; de spindoppen van een failliete zijdefabriek, de parelkettinkjes en de doodsprentjes, alles snel slijtend en vergelend, als vallende sterren die nog een laatste streepje licht trekken voordat ze oplossen in de nacht.

Lowie’s beet laat een lelijk litteken na, dieren blijven Michel de rest van zijn leven schrik aanjagen. Toch lijkt het kereltje zijn angsten de baas, ja het is zelfs mogelijk dat hij er munt uit weet te slaan. Met walging kijkt hij hoe zijn broertje Frits met twee handen ongedierte bij elkaar schuift van onder de platte stenen. De vele pootjes aan de bruine schilden willen terug naar de veilige schaduw, sommige beesten liggen hulpeloos op hun rug en krabbelen in de lucht, hun dekschildjes krommen zich en hun voelsprietten graaien heen en weer. Frits opent de klep van een glazen weckpot, schudt ze erin en buigt zich over een stuk karton.

‘Wat ga je doen met die smerige beesten?’

‘Geld verdienen!’ Frits’ tong steekt een stukje uit zijn mond van de inspanning terwijl zijn kleine hand zich om het potlood klemt en houderige letters op het bord vormt.

‘Fout,’ zegt Michel. ‘Dat moet met dubbel es.’

Het uitgegumde woord laat een wormstekige vlek achter in het karton. Frits houdt het bord een eind van zich af en besluit dat het goed is.

‘Tien pissebedden voor 1 cent.’ Met het ding onder de arm dreunt hij de straat uit. In de Groote Staat spreidt hij zijn vlekkerige zakdoek op de stoep, plaatst de pot met wriemelend ongedierte erop en gaat erachter zitten als een fakir bij de slang, het bord voor zijn voeten in de goot. Langs beide kanten van de straat staan witte stokken met wimpels in de vorm van een rood schild met een vijfpuntige witte ster erop. Naast hem hebben drie oude dames zich

verschanst achter hun boezems, hun dikke armen leunen op een tafel vol kleren en schoenen. De dikste komt achter haar stalletje vandaan en buigt zich over Frits' handelswaar.

'*Zoeget...* Kom 'ns kieke Sjaan.'

'Het beste aas wat er is,' prijst Frits aan. 'Met zo'n beeske aan de haak vliegen de forellen zo uit de Maas uw emmer in. Ze ruuken 't.'

'*Meh jungske toch,*' zegt de vrouw vertederd.

'En daarmee gaat ge vandaag goeie zaken doen?'

Frits knikt. Ook de man van 'sjoelbakken 1 cent' aan de andere kant komt de concurrentie peilen. Hij drukt zijn neus tegen de weckpot terwijl Frits nogmaals zijn kevers aanprijst.

'Ge moet ze opeten,' zegt de sjoelbaas met een knipoog naar de vrouwtjes. 'Het bevordert de driften, hè meitskes?' Hij heeft een vuilwitte snor en waterige ogen, zijn lage stem klinkt vochtig.

'Jawel meneer,' zegt Frits beleefd.

De vrouwtjes gillen het uit.

'Op de hoeveelheid komt het aan,' meent het vrouwtje met de handtas en de hoed hijgend. 'Tot een bepaalde hoeveelheid bevordert het...'

'Alle zegen komt van boven,' beaamt haar vriendin.

'... Maar daarboven remt het,' volbrengt de eerste.

Gekromd onder het gewicht van hun borsten strompelen ze terug naar hun tafeltje. Bij de sjoelbak staan de klanten al in de rij en ook de handelswaar van de vrouwtjes slinkt zienderogen. De zon legt zich al schuiner over de straat, ze verdeelt de zakdoek in een lichte en een donkere kant en in de weckpot trekt het leven zich terug in de schaduw. Frits weet niemand ook maar een cent af te troggelen, een enkele voorbijganger luistert, geeft een gemoedelijke knipoog en loopt verder. Een tijdlang staat Michel het aan te kijken, de handen in de zakken van zijn korte broek, de schoenen met de steunzolen over elkaar geslagen, het zitvlak tegen de muur geleund. Zo onverschillig als de mensen zijn broertje negeren als die volhardend zijn onmogelijke waar zit aan te prijzen, het vervult Michel met een wreed soort medelijden. Zijn ogen worden plotseling alert, zijn gezicht krijgt een sluwe uitdrukking.

'Zeg, Fritske? Die beeskes?'

'Wat is daarmee.'

'Zoeken die altijd de schaduw op?'

'Voor wat?'

'Zomaar.'

'Voor wat, Michel?'

Maar Michel is al weg, hij gunt zich zelfs niet de tijd om Frits voor de zoveelste keer in de oren te knopen dat hij 'waarom' moet zeggen in plaats van 'voor wat'. In de verte klinkt muziek, de bewoners van de Groote Staat buigen zich over hun tot miniatuur altaartjes omgetoverde vensterbanken vol gipsen

Maria's, gekruisigde Jezussen, vaasjes met bloemen en flakkerende kaarsjes om de stoet te zien naderen. Vooraan strooien de Mariabruidjes met hun wormstekige melktandenglimlach en hun witte handschoentjes de tere bloemblaadjes over de straat. Onder de schuifelende voeten vergaan ze snel tot bruine drab. Fier steekt Sint-Servatius zijn gouden hoofd uit de hoekige doos met geklauwde pootjes, in zijn glimmende gezicht met baard staan de ogen vreemd dicht bij elkaar en aan weerszijden van zijn gemijterde hoofd hangen twee rare stijve linten. Frits rekt zijn nek uit om beter te kunnen zien. Boven hun huisaltaartjes in de vensterbanken en aan hun deuren in de straat slaan de bewoners eerbiedig een kruis terwijl de wierook om hun gebogen hoofden walmt. Achter het beeld schrijden de pastoor en de kapelaan in feesthabijt, geflankeerd door koorknapen die emmers dragen en de plumeaus waarmee de zegen wordt uitgesproeid over de hoofden van de toekijkers. Zingend baant de stoet zich een weg door de Grote Staat.

Engelen zin-gen bij zijn graf-stee

En bewa-ren zijn gebeent

Zin-gen dan ook wij zijn glooorie!

Tot wij met hem zijn ver-eend

Frits prevelt het mee, hij kent de woorden maar half. Gewichtige heertjes stappen als haantjes in het ochtendgloren op de maat van het gezang, de burgemeester en het stadsbestuur in slipjassen meteen achter de geestelijkheid. Een man die zijn benen extra hoog optilt, gooit een witte stok omhoog en vangt die telkens behendig op, achter hem schetteren de fluiten en trompetten van de blazers in de zon terwijl de rode vaandels tegen de pluimen van hun hoeden slaan. Van waar Frits staat, lijken ze lelijk uit de maat te stappen en hoe verder naar achter hoe erger het wordt; de man met de trom voor zijn buik loopt wel een halve maat uit fase, en toch is elke dreunende klap die hij met een zwierig gebaartje op de trom geeft, wonder boven wonder in de maat. In vierkante blokken marcheren de voetbalvereniging, de zangvereniging, de duivenmelkersvereniging en de filatelistenvereniging erachteraan, en tot besluit een rommelig groepje volwassenen, huppelende kinderen en kromgetrokken vrouwtjes met rozenkransen.

Met een schoendoos onder elke arm komt Michel weer de hoek om. Hij kan ze gelukkig nog net op tijd boven zijn hoofd houden om de benedictine op te vangen – als dat geen geluk in zaken brengt, doet niets het. De pastoor doopt de plumeau in de emmer, druppels dalen neer als milde regen. Geknield snijdt Michel drie poortjes in de smalle kant van elke doos.

‘Waar is dat voor, Michel?’ schreeuwt Frits over de blazers heen.

Hij geeft geen antwoord maar trekt het potlood achter Frits' oor vandaan en zet boven elk poortje een cijfer. ‘Zes, drie, één’ in de ene doos. ‘Zes, drie, één’ in de andere doos.

‘Geef dat bord eens!’ Hij pakt het uit Frits' schoot, keert het om en schrijft

erop:

'Pissebeddenrees, 1 cent!' met grote, regelmatige letters. Hij haalt een cent uit zijn zak en gooit hem op de zakdoek.

'Nou let op, hoe ik de dozen neerzet. Zie je het?'

Frits kijkt van zijn broer naar de dozen en de tekst op het bord.

'Kijk naar de poortjes,' zegt Michel ongeduldig.

'De poortjes?'

'Frits, sufkop, kijk uit je doppen. Het hoogste poortje van deze doos ligt – waar? Juist. In de schaduw. Heel goed. En de andere?'

'De andere liggen... in de zon,' zegt Frits. Hij haalt rommelig zijn neus op en kijkt nog eens van Michel naar de schoendozen. Langzaam breekt er een grijns door op zijn spitse gezicht.

'Pissebedden-race!' gilt hij. 'Eén cent!'

'Pissebedden-race een cent!' roept Michel. 'Quitte of dubbel!'

Een dikke man met wijnproeverslippen blijft een poosje staan kijken, zet aarzelend zijn boodschappentas op de grond, zoekt in zijn zak naar een muntje en werpt het naast dat van Michel. Frits kijkt er lang en gelukkig naar. Echt geld, daar is het dan.

'Frits, waar blijf je! Geef meneer zijn rendieren. Welk banenstelsel kiest u?'

De man wijst op de doos waarvan de hoek in de schaduw staat. Michel pakt die op, zet hem aan de voeten van de man in de zon en schuift de punt van de andere zo onopvallend mogelijk in de schaduw. Frits steekt twee lepels in de weckpot en vist voorzichtig de pissebedden op. Hij reikt een lepel aan die de man nogal ver van zich af houdt. Michel kijkt walgend de andere kant op.

'Nu!' roept hij.

Beide deelnemers draaien tegelijk hun lepel om. Met een plofje vallen de pissebedden in de dozen. In elk ervan blijft er één ruggelings met zijn pootjes liggen maaien. De andere vier kruipen en rennen naar de poortjes aan het eind.

'Naar links,' vuurt de man aan. 'Links-links-links. Dat is rechts!'

De eerste voorbijganger blijft staan, dan een tweede. Algauw staat er een kring van omstanders rond de dozen en wordt het moeilijk om een glimp op te vangen. Luidkeels brengt een man met een kruik Bols in de hand verslag uit aan de achterste rij.

'Daar gaat nummer drie, wat doet hij, hij gooit zich naar voren... ja... nummer vier zit hem op de hielen, houd vol nummer drie, houd vol... daar is nummer twee, daar is nummer twee, hij heeft zich overeind gewerkt... hij haalt nummer drie in, hij haalt nummer drie in... hij haalt nummer vier in... nummer twee! Nummer twee! Nummer twee eindigt als eerste bij poort... bij poort... bij poort nummer zes! Jawel, hij eindigt bij zes! Nummer twee eindigt bij zes!'

De omstanders lachen.

'En de score is...?'

Michel gebaart Frits dat hij de pissebedden terug in de weckpot moet doen

voordat ze in de schaduw van de zakdoek kruipen. Frits pakt ze voorzichtig op. Dan trekt hij het potlood achter zijn oor vandaan, likt aan de punt en kijkt afwachtend naar zijn broer.

‘Aan deze kant tel ik vier. En aan die kant... twaalf! Wilt u revanche? Meneer wil geen revanche. Dat is dan één cent.’ Hij wijst op de zakdoek.

‘Wie volgt? Quitte of dubbel!’

De man gooit de munt op de zakdoek, pakt zijn tas op en legt zijn hand op Frits’ arm.

‘Batteraove,’ fluistert hij.

Michel grinnikt schuldbewust.

Klanten verdringen zich, de man met de kruik Bols schreeuwt het verloop van elke wedstrijd naar de achterste rijen, de hele en halve centen stromen toe. Aan het eind van de middag ligt er een glimmend fortuintje op de zakdoek. Michel knoopt de punten bij elkaar, strak, zodat de munten niet rammelen, steekt hem in zijn zak en slentert weg. Frits pakt de weckpot en het bord onder de arm en haast zich achter hem aan. In de Helmstraat drukken ze hun dampende neuzen tegen de etalage. Die van Frits laat er een ondoorzichtige gele vlek op achter. Begerig kijken ze naar het voorwerp dat op een klein verhoginkje in de vitrine ligt. Nooit eerder hebben ze zoiets betoverends gezien. Drie keer zijn ze al binnen geweest om zich te vergapen aan dat bijna tastbaar voor de ogen zwevende beeld in drie dimensies. Het zoog je naar binnen, je maakte deel uit van datgene waar je naar keek. Michel wil weten hoe het werkt, hij moet het hebben. Er horen plaatjes bij over techniek en vooruitgang, spoken en griezels, stoomtreinen en waterwerken. Zijn begeerte was aangezwollen tot verzengende proporties toen Frits hem met een vlugge blik over de schouder het beste plaatje uit de stapel had voorgehouden. Het heette ‘Erotisch Interieur’ en het gaf een nieuwe dimensie aan kijken, niks minder. Het plaatje toonde twee mollige dames op een chaise longue met een berenvel. De ene was bloot tot haar middel en de andere helemaal, zij zat met haar rug naar de kijker en boog haar mond naar de borst van de liggende schone, terwijl haar hand de onderjurk omhoog streek over een glimp van schaamhaar en een suggestie van diepte en vocht, haar ronde billen iets van de grond getild, twee ondiepe kuiltjes boven het heupbeen.

Toen Michel de stereokijker liet zakken hadden ze elkaar vluchtig aangekeken.

‘Flinke tetten,’ zei Frits met kennis van zaken.

Michel had geknikt. Zo tastbaar als dat eruitzag, het leek wel of je zelf in het Erotische Interieur was, of je erbij mocht gaan zitten op het berenvel en je hand maar hoefde uit te steken om al dat zachte vlees en golvende haar te strelen. Toen had Frits het kleine kartonnen kaartje omgedraaid dat aan een koordje aan de kijker bungelde, en met een zucht had Michel hem teruggelegd.

Maar nu – nu kwam het wonder van de derde dimensie binnen handbereik,

dankzij Sint-Servatius en het gedierte, mochten de engelen hun gebeent bewaren.

‘Hij ligt er nog,’ stelt Frits overbodig vast.

‘Ja...’

‘Ga je hem kopen?’

‘Ze zijn dicht, sufferd, dat zie je toch.’ Michel kijkt dromerig. ‘Maandag...’

‘Als jij hem hebt, Michel, mag ik hem dan ook eens hebben?’

‘Misschien.’

Frits haalt tevreden zijn snot op. ‘Misschien’ is goed genoeg.

Met tegenzin maken ze zich los van de etalage.

Ma vindt de bult in Michels broekzak verdacht, ze laat zich de zakdoek aangeven en trekt hard aan zijn oor om te weten waar de inhoud vandaan komt.

‘We hebben het eerlijk verdiend,’ kermt hij. ‘Frits en ik!’

‘Ik wacht,’ zegt Ma, nog wat harder trekkend.

‘Met ’n pissebedden-race!’

‘Een wat?’ Verbaasd laat ze het oor schieten.

Met tegenzin legt Michel het uit.

‘Warempel,’ zegt Ma met onderdrukte trots. ‘Gij zult nog ’ns directeurke worden. In uwe spaarpot daarmee!’

‘Ma-aah...’

‘Ik zeg het niet nog eens.’

‘Maar Ma... het is voor –’

‘Voor later! Schiet op! Ik zeg het geen drie keer. Op ’n dag zult ge uw moeder dankbaar zijn.’

Michel zucht, hij had het kunnen weten. Het wordt alle dagen erger, Ma’s bezitsdrang kent geen grenzen, niemand blijft ervan verschoond. ‘Waar gaat ge heen? Hoe laat zijt ge terug?’ vraagt ze als Pa zijn jasje aantrekt. Als hij, meestal precies op de aangekondigde tijd, thuiskomt zegt ze: ‘Wel, ge hebt het uitgehouden! Met Lood op de Markt geweest, zeker. Hoeveel fluitjes hebt ge gedronken?’

Het is erg genoeg dat hij de kijker moet laten schieten, maar dat ze aan hem dezelfde vragen begint te stellen als aan Pa, benauwt hem. Hij ontwijkt ze zo goed als hij kan. Maar hoe vager hij antwoordt, hoe vasthoudender ze doorvraagt. Op den duur vertikt hij het openlijk, dan maar liever een ruk aan zijn oren. Hij kan niet begrijpen dat zijn vader blijft meewerken. Zeven kinderen en een bazige vrouw kluisteren Pa aan een baan die net genoeg geld opbrengt om zijn gezin drijvend te houden en die hem inkapselt in een leven dat geen boodschap heeft aan zijn nieuwsgierigheid, zijn plezier in gezelschap, zijn verlangen iets van de wereld te zien. Michel beziet het met een mengeling van minachting en mededogen.

‘Pa is een half mens,’ legt hij Fritske uit. ‘Schuld van Ma. Ma en het geld.’

Hij kijkt zijdelings hoe zijn vader kleine Anna op de arm houdt. In de gele

mist moet ergens in de verte de stad Luik liggen met haar gore rookpluimen, vlooiemarkten en beroete gevels. Als elke andere zondag zijn ze de Pietersberg op gelopen naar boven, beneden kronkelt de Maas als een glazen lintworm door het groen. Luik is de stad waar de Dumonts vandaan komen. Pa is in Maastricht op de wereld gezet met de vereende krachten van grampa Michel en granmeer Marie-Jo van Haesbrouck, beiden uit Luik. Een rare naam voor een voddenkoopvrouw, Van Haesbrouck, maar dat is niet het enige dat Michels fantasie prikkelt. Grampa was de zoon van een vrouw die door het leven ging onder de wonderlijke naam 'Elisabeth Rome'. Elisabeth Rome, wat kon iemand met zo'n naam anders zijn dan het onwettige kind van een koning of prins? Ze is vast heel mooi geweest. Een hoed vol fruit en veren, een gevolg van bedienden te paard en een eekhoorn op haar schouder. Dwars door Europa is ze gereisd.

'Ge zijt jong, Michel. Ge hebt een goed stel hersens,' zegt Pa, alsof hij Michels gedachten kan raden. 'Verbeter u. De wereld ligt voor u open.'

Hij zwijgt. Niet in dezelfde kuil te vallen als zijn vader is allang zijn belangrijkste voornemen. Geld zal hij verdienen. De wijde horizon zal hij ermee kopen. Hij zal trouwen met iemand die zijn vrijheid niet afpakt, maar erin deelt. Dankzij Ma weet hij nu al wat voor iemand hij wil hebben. Hij ziet haar precies voor ogen.

'Vrouwen,' raadt Pa. 'Ze mogen u graag in een dooske steken.'

'Weiger dan ook!' zegt Michel kwaad.

'Zo is de vrouw, ge komt er wel achter. 't Is liefde.'

'Zo hoef ik er geen!'

'U en uw moeder... gij lijkt anders in veel op elkaar.'

Vader die in de hemel zijt, bidt Michel in stilte. Geef Uw zoon Michel een vrolijke vrouw met een wijde blik. Een zingende schone die met haar gezicht naar het uitzicht staat. Geef hem het tegenbeeld van zijn moeder...

Op de grens van volwassenheid is zijn vader zijn bondgenoot. Heel zijn verkreukelde verlangen naar een ander soort leven projecteert Pa op hem. Het scherpt Michels drang naar vrijheid aan. Ma voelt in hun samenspanning een onuitgesproken verwijt aan haar adres en werkt zijn toekomstplannen op allerlei manieren tegen. Afgezien daarvan legt ze hem in de watten. Alles voor Michel, als hij maar thuis blijft. Het gevecht gaat om macht, om een vluchtweg naar een grotere wereld. Het ontgaat de andere zes kinderen niet dat de liefde van hun moeder uitbundig uitgaat naar het enige kind dat zich uit alle macht van haar los vecht. Hoe meer zij geeft, hoe wreveliger hij haar wegduwt en hoe meer hij haar wegduwt, hoe harder zij trekt. Pa vindt het pijnlijk te zien hoe Frits en Door zich voor haar uitsloven, met als voornaamste resultaat dat Ma hun tot vervelens toe Michel ten voorbeeld stelt. Zij hebben ook hun dromen en plannen, dicht bij huis, maar dat telt niet erg voor Ma.

Als Pa zijn baan bij de wapenfabriek verliest komt alles op z'n kop te staan.